

Projektas APRICOT:

Mokomės būti ir (su)gyventi besikeičiančiame laike: dėmesingos tėvystės ugdymo programa

Medijų raštingumo metodologija ir medžiaga tėvams (seneliams)

Melagienos, klaidinanti informacija ir dezinformacija

Europos Komisijos parama šio leidinio rengimui nereiškia pritarimo jo turiniui, kuriame pateikiama autorių nuomonė, todėl Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už informaciją panaudotą šiame leidinyje.

Šį intelektualinį produktą sumanė ir parengė strateginių partnerysčių projekto APRICOT komanda.

Projekto koordinatorius – VšĮ *Šiuolaikinių didaktikų centras* (Lietuva)

Projekto partneriai:

Apricot Training Management Ltd. (Jungtinė Karalystė)

ItF Institut Kassel e.V. – Frauencomputerschule (Vokietija)

Planeta Ciencias (Ispanija)

Redakcijos koordinatorė: Daiva Penkauskienė

Rengėjai: Hilary Hale, Beate Hedrich, Betül Sahin, Alejandra Goded, Anca Dudau, Daiva Penkauskienė

Redakcinė kolegija: Sophy Hale, Seda Gürcan, Konrad Schmidt, Cihan Sahin, Josafat Gonzalez Rodriguez, Roc Marti Valls, Virgita Valiūnaitė

Šis darbas yra licencijuotas Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 tarptautine licencija. Norėdami peržiūrėti šios licencijos sąlygas, apsilankykite <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> arba siųskite laišką Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, JAV.

Metai, mėnuo: 2021 lapkritis

TURINYS

6 Melagienos, klaidinanti informacija ir dezinformacija.....	2
6.1 Įvadas į temą	2
6.2 Veikla 1: Atpažink melagienas!	3
6.3 Veikla 2: Pastebėk skirtumą – Faktas ar melagiena?	6
6.4 Veikla 3: „Melagienų detektyvas“!.....	9
Priedas: Kaip padėti vaikui atpažinti melagienas.....	13

6 Melagienos, klaidinanti informacija ir dezinformacija

6.1 Įvadas į temą

Nors skaitmeninis pasaulis jauniems žmonėms siūlo daug informacijos ir galimybių, darosi vis sunkiau atskirti tiesą nuo netiesos. Kadangi vaikai daugiau laiko praleidžia internete, nuolat priimdami sprendimus, kuo pasitikėti, o kuo ne, jiems svarbu žinoti, kaip įtaka, įtikinėjimas ir manipuliavimas gali paveikti jų sprendimus, nuomonę ir tai, kuo jie dalijasi internete.

Kaip melagienos ir dezinformacija veikia vaikus bei jaunas žmones?

Klaidinančios informacijos poveikis gali sumažinti bendrą pasitikėjimą medijomis, todėl gali būti dar sunkiau sužinoti, kas yra faktas, o kas prasimanymas. Kai pradedame manyti, kad yra tikimybė, jog viskas gali būti netikra, lengviau atmesti ir tai, kas iš tikrųjų yra tiesa. Šis netikrų naujienų poveikis mūsų vaikams ir jaunuoliams mums kelia didelį susirūpinimą.

Remiantis tyrimais [1], daugiau nei pusė 12–15 m. paauglių naudoja socialinius tinklus kaip nuolatinį naujienų šaltinį. Ir nors tik trečdalis mano, kad socialinių medijų istorijos yra tikros, **vos 2 proc. mokinių turi esminių kritinio raštingumo įgūdžių, kad galėtų atskirti tikras ir netikras naujienas.**

Vaikai atvirai prisipažįsta nerimaujantys dėl „melagienuų“. Mokytojai pastebi, kad iš tikrųjų daugėja nerimo, savęs vertinimo ir bendros pasaulėžiūros iškreipimo. Bendrai tariant, vaikų pasitikėjimas naujienomis, socialinėmis medijomis ir politikais menksta.

Siekdami padėti vaikams ir tėvams / seneliams tobulinti melagienuų, klaidinančios informacijos ir dezinformacijos supratimą bei skaitmeninio raštingumo įgūdžius, siūlome mokymosi kartu veiklas, kurias palengvins **mokomieji testai-žaidimai**. Tokių veiklų tikslas – naudojant testus-žaidimus, paskatinti tėvus ir vaikus mokytis drauge smagiai ir atsipalaidavus.

Mikro-mokymosi temos

Toliau pateikiamos trys mikro-mokymosi veiklos, kurių kiekviena parengta kaip testas-žaidimas, skirtas vaikui ir tėvams/ seneliams atlikti kartu ir sužinoti, kas surinks daugiau teisingų atsakymų. Teisingas atsakymas „žaidėjams“ pateikiamas kartu su papildoma informacija, paaiškinimu. Po kiekvieno klausimo yra kviečiama aptarti atsakymą, remiantis papildomais klausimais.

Kiekvienas atsakymas yra lydimas faktų, pateikiamų skiltyse „Sužinokite daugiau“, drauge su patarimais, kaip įgalinti vaikus priimti labiau pasvertus ir pagrįstus sprendimus, ieškant informacijos internete.

Tėvams taip pat pateikiamos gairės „**Ką daryti, jei jūsų vaiką neigiamai paveikė melagienos**“.

Kiekviena mikro-mokymosi veikla nagrinėja atskirą temą, kurios tarpusavyje siejasi ir apima bendras temas - melagienas, klaidinančią informaciją bei dezinformaciją. Testai-žaidimai skirti 11–13 m. vaikams, tėvais/ seneliais, tačiau tinka praktiškai visoms amžiaus grupėms, atsižvelgiant į skaitymo gebėjimus ir skaitmeninės medijos naudojimą.

6.2 Veikla 1: Atpažink melagienas!

Šis mokomasis testas-žaidimas, skirtas patikrinti ir ugdyti vaikų supratimą apie melagienas, klaidinančią informaciją ir dezinformaciją - kas tai yra ir kaip tai plinta socialiniuose tinkluose ir internete.

Aprašymas

Nors skaitmeninis pasaulis jauniems žmonėms siūlo daug informacijos ir galimybių, vis sunkiau atskirti faktus nuo prasimanymų.

Kadangi vaikai praleidžia vis daugiau laiko internete nuolat priimdami sprendimus, kuo pasitikėti, o kuo ne, dabar jiems kaip niekad svarbu žinoti, kaip įtaka, įtikinėjimas ir manipuliavimas gali paveikti jų sprendimus, nuomonę ir tai, kuo jie dalijasi internete.

Tėvai/ seneliai raginami išbandyti šį testą-žaidimą su savo vaikais ir po kiekvieno atsakymo aptarti iškilusius klausimus.

Reikėtų 2-4 žaidėjų, kad būtų galima lenktyniauti ir palyginti, kas surinko daugiausiai teisingų atsakymų. Vaikas gali žaisti ir vienas, tačiau tai ne taip smagu!

Pateikiame gaires, ko visi dalyvaujantys gali pasimokyti iš kiekvieno klausimo, bei idėjas, ką ir kaip aptarti.

Amžius

Testas skirtas 11-13 m. vaikams.

Tačiau dalyvauti vertinga ir tėvams bei seneliams – amžiaus ribos, iš principo, nėra!

Mokymo(si) tikslai

Tėvams / seneliams / globėjams:

- Suteikti gaires, kaip kalbėti su vaikais apie „melagienas“ ir kas tai yra.
- Ugdyti tėvų/ senelių kritinio skaitmeninio raštingumo įgūdžius drauge su vaikų gebėjimais.

Padėti jaunuoliams tobulinti:

- Skirtingų melagių, klaidinančios informacijos ir dezinformacijos rūšių supratimą.
- Supratimą, kaip skleidžiamos melagienos.
- Kritinį skaitmeninį raštingumą.

Pasiruošimas veiklai

Šios veiklos tikslas – paversti mokymąsi žaidimu, kurio metu tėvai ir vaikai kartu pasitikrina savo žinias ir supratimą.

Šį testą-žaidimą galima atsisiųsti (ppt ar pdf formatu)¹ iš mūsų išteklių APRICOT svetainėje: www.apricot4parents.org/resources.

¹ Abu formatai interaktyvūs.

Veikla pažingsniui

Testo-žaidimo trukmė 15–30 min.

Žaidžia vienas žaidėjas

Atsakykite į klausimus ir skirkite laiko peržvelgti skyrių „Sužinokite ir aptarkite“, kad gautumėte patarimų bei papildomos informacijos. Užsirašykite savo rezultata!

Žaidžia komanda

Tai geriausias būdas atlikti testą-žaidimą!

Žaidėjas 1 atsako į klausimą, po to į tą patį klausimą atsako žaidėjas 2. Kai abu atlieka užduotį, patikrinami atsakymai. Žaidėjai fiksuoja savo rezultata (teisingas atsakymas – 1 taškas, neteisingas – 0 taškų) ir keliauja prie kito klausimo. Pabaigoje taškai sumuojami ir žiūrima, kas laimėjo.

Kad labiau įsitrauktų, po kiekvieno atsakymo žaidėjai kviečiami stabtelėti ir aptarti diskusijoms siūlomą klausimą (-us).

Rekomenduojama perskaityti ir faktų suvestinę.

Klausimai refleksijai, į(si)vertinimui ir išvadoms

- Kaip manote, ko išmoko Jūsų vaikai?
- Ko išmokote Jūs?
- Kaip manote, ar tai, ko išmokote, pakeis Jūsų elgesį naršant/ ieškant informacijos internete?
- Kokius patarimus pritaikysite ateityje?

Šaltiniai

[1] „National Literacy Trust“ netikrų naujienų ir kritinio raštingumo ataskaita, JK 2018 m./ National Literacy Trust Fake News and Critical Literacy Report, UK 2018:

<https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/fake-news-and-critical-literacy-final-report/>.

Vadovas tėvams, kaip padėti vaikams įveikti nerimą keliančias melagienas koronaviruso pandemijos metu/ Parents guide to help kids tackle anxiety-inducing fake news during coronavirus pandemic: <https://www.internetmatters.org/hub/esafety-news/new-parent-guide-to-help-kids-tackle-anxiety-inducing-fake-news-during-coronavirus-pandemic/>.

6.3 Veikla 2: Pastebėk skirtumą – Faktas ar melagiena?

Testas-žaidimas, skirtas išbandyti ir lavinti vaikų gebėjimą atskirti, kas yra faktas, o kas melas, ir pasiūlymai, kaip tai padaryti.

Aprašymas

Nors skaitmeninis pasaulis jauniems žmonėms siūlo daug informacijos ir galimybių, tuo pačiu darosi vis sunkiau atskirti faktus nuo pramanų.

Ši veikla skirta padėti vaikams ir jų tėvams/ seneliams susikurti strategijas, kaip atskirti tai, kas tikra/ tiesa ir netikra/melas.

Veikla parodys įrankius, kuriais galima patikrinti, ar kažkas yra tikra, ar ne, ir kaip atpažinti nepatikimus šaltinius.

Tėvai/ seneliai raginami išbandyti šį testą-žaidimą su savo vaikais ir po kiekvieno atsakymo aptarti iškilusius klausimus.

Reikėtų 2-4 žaidėjų, kad būtų galima lenktyniauti ir palyginti, kas surinko daugiausiai teisingų atsakymų. Vaikas gali žaisti ir vienas, tačiau tai ne taip smagu!

Pateikiame ir gaires, ko visi dalyvaujantys gali pasimokyti iš kiekvieno klausimo, bei idėjas, ką ir kaip aptarti.

Amžius

Testas skirtas 11-13 m. vaikams. Tačiau dalyvauti vertinga ir tėvams bei seneliams – amžiaus ribos, iš principo, nėra!

Mokymo(si) tikslai

Tėvams/ seneliams/ globėjams:

- Pateikti gaires, kaip atpažinti melagienas, ir būdus, kaip patikrinti, ar kažkas internete yra tikra/ tiesa, ar netikra/ melas.
- Ugdyti tėvų/ senelių kritinio skaitmeninio raštingumo įgūdžius drauge su vaikų gebėjimais.
- Skatinti tolesnį temos tyrinėjimą.

Padėti jaunuoliams tobulinti:

- Metodų, skirtų pastebėti skirtumą tarp tikros ir netikros informacijos skaitmeninėse medijose, naudojimo įgūdžius.
- Kritinės interpretacijos gebėjimus, vertinant ketinimus ir tai, kas daro naujieną netikra.
- Kritinio vertinimo ir refleksijos įgūdžius, būtinus priimant savarankiškus ir pagrįstus sprendimus.
- Kritinį skaitmeninį raštingumą.

Pasiruošimas veiklai

Šios veiklos tikslas – paversti mokymąsi žaidimu, kurio metu tėvai ir vaikai kartu pasitikrina savo žinias ir supratimą.

Šį testą-žaidimą galima atsisiųsti (ppt ar pdf formatu)² iš mūsų išteklių APRICOT svetainėje: www.apricot4parents.org/resources.

² Abu formatai interaktyvūs.

Veikla pažingsniui

Testo-žaidimo trukmė 15–30 min.

Žaidžia vienas žaidėjas

Atsakykite į klausimus ir skirkite laiko peržvelgti skyrių „Sužinokite ir aptarkite“, kad gautumėte patarimų bei žinių. Užsirašykite savo rezultata!

Žaidžia komanda

Tai geriausias būdas atlikti testą-žaidimą!

Žaidėjas 1 atsako į klausimą, po to į tą patį klausimą atsako žaidėjas 2. Kai abu atlieka užduotį, patikrinami atsakymai. Žaidėjai fiksuoja savo rezultata (teisingas atsakymas – 1 taškas, neteisingas – 0 taškų) ir keliauja prie kito klausimo. Pabaigoje taškai sumuojami ir žiūrima, kas laimėjo.

Kad labiau įsitrauktų, po kiekvieno atsakymo, žaidėjai kviečiami stabtelėti ir aptarti diskusijoms siūlomą klausimą (-us).

Rekomenduojama perskaityti ir faktų suvestinę.

Klausimai refleksijai, į(si)vertinimui ir išvadoms

- Kaip manote, ko išmoko Jūsų vaikai?
- Ko išmokote Jūs?
- Kaip manote, ar tai, ko išmokote, pakeis Jūsų elgesį naršant/ ieškant informacijos internete?
- Kokius patarimus pritaikysite ateityje?

Šaltiniai

Kaip aptikti netikrų naujienų infografiką: Tarptautinė bibliotekų asociacijų ir institucijų federacija/ How to Spot Fake News Infographic: The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA): <https://www.ifla.org/publications/node/11174>

Lietuviškai: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/info-society/images/how-to-spot-fake-news-lt.pdf>

Šaltiniai

Ispaniškai: https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/info-society/images/how_to_spot_fake_news_-_spanish.pdf

Vokiškai: https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/info-society/images/german_-_how_to_spot_fake_news_aug19.pdf

Vadovas tėvams, kaip padėti vaikams įveikti nerimą keliančias melagienas koronaviruso pandemijos metu/ Parents' guide to help kids tackle anxiety-inducing fake news during coronavirus pandemic <https://www.internetmatters.org/hub/esafety-news/new-parent-guide-to-help-kids-tackle-anxiety-inducing-fake-news-during-coronavirus-pandemic/>

6.4 Veikla 3: „Melagienu detektyvas“!

Faktų tikrinimas ir pranešimas apie įtartinį turinį

Mokomasis testas-žaidimas, skirtas išbandyti bei ugdyti vaikų ir jaunuolių gebėjimą tikrinti ir pranešti apie melagienas, klaidinančią informaciją ir dezinformaciją, ir stabdyti jų plitimą.

Aprašymas

Nors skaitmeninis pasaulis jauniems žmonėms siūlo daug informacijos ir galimybių, darosi vis sunkiau atskirti faktus nuo pramanų.

Ši veikla padeda jauniems žmonėms tobulinti naudojamus įrankius ir būdus, kaip tikrinti vaizdus ir informaciją. Todėl siūlome išbandyti „Melagienu detektyvo“ veiklas. Čia taip pat nagrinėjama, kaip pranešti apie įtartinį turinį, ką daryti, kai manote, kad kažkas yra pavojinga ar manipuliatyvu, ir kur kreiptis, kad apie tai praneštumėte.

Tėvai/ seneliai raginami išbandyti šį testą-žaidimą su vaikais ir po kiekvieno atsakymo aptarti iškilusius klausimus.

Reikėtų 2-4 žaidėjų, kad būtų galima lenktyniauti ir palyginti, kas surinko daugiausiai teisingų atsakymų. Vaikas gali žaisti ir vienas, tačiau tai ne taip smagu!

Pateikiame ir gaires, ko visi dalyvaujantys gali pasimokyti iš kiekvieno klausimo, bei idėjas, ką ir kaip aptarti.

Amžius

Testas skirtas 11-13 m. vaikams.

Tačiau dalyvauti vertinga ir tėvams bei seneliams – amžiaus ribos, iš principo, nėra!

Mokymo(si) tikslai

Tėvams/ seneliams/ globėjams:

- Įgyti žinių ir įgūdžių tikrinti faktus ir vaizdus naudojant faktų/ vaizdų tikrinimo svetaines.
- Ugdyti tėvų/ senelių kritinio skaitmeninio raštingumo įgūdžius drauge su vaikų gebėjimais.
- Skatinti tolesnį temos tyrinėjimą.
- Žinoti, kaip elgtis ir pranešti apie įtartina turinį socialinėse medijose ir internete.

Vaikams ir jaunuoliams:

- Ugdyti kritinio vertinimo ir refleksijos įgūdžius – priimti savarankiškus ir pagrįstus sprendimus.
- Įgyti žinių ir įgūdžių tikrinti faktus ir vaizdus naudojant faktų/ vaizdų tikrinimo svetaines.
- Žinoti, kaip elgtis ir pranešti apie įtartina turinį socialiniuose tinkluose ir internete.
- Tobulinti kritinį skaitmeninį raštingumą.

Pasiruošimas veiklai

Šios veiklos tikslas – paversti mokymąsi žaidimu, kurio metu tėvai ir vaikai kartu pasitikrina savo žinias ir supratimą.

Šį testą-žaidimą galima atsisiųsti (ppt ar pdf formatu)³ iš mūsų išteklių APRICOT svetainėje: www.apricot4parents.org/resources.

³ Abu formatai interaktyvūs.

Veikla pažingsniui

Testo-žaidimo trukmė 15–30 min.

Žaidžia vienas žaidėjas

Atsakykite į klausimus ir skirkite laiko peržvelgti skyrių „Sužinokite ir aptarkite“, kad gautumėte patarimų bei informacijos. Užsirašykite savo rezultata!

Žaidžia komanda

Tai geriausias būdas atlikti testą-žaidimą!

Žaidėjas 1 atsako į klausimą, po to į tą patį klausimą atsako žaidėjas 2. Kai abu atlieka užduotį, patikrinami atsakymai. Žaidėjai fiksuoja savo rezultata (teisingas atsakymas – 1 taškas, neteisingas – 0 taškų) ir keliauja prie kito klausimo. Pabaigoje taškai sumuojami ir žiūrima, kas laimėjo.

Kad labiau įsitrauktų, po kiekvieno atsakymo žaidėjai kviečiami stabtelėti ir aptarti diskusijoms siūlomą klausimą (-us).

Rekomenduojama perskaityti ir pagalbinį vadovą / faktų suvestinę.

Klausimai refleksijai, į(si)vertinimui ir išvadoms

- Kaip manote, ko išmoko Jūsų vaikai?
- Ko išmokote Jūs?
- Kaip manote, ar tai, ko išmokote, pakeis Jūsų elgesį naršant/ ieškant informacijos internete?
- Kokius patarimus pritaikysite ateityje?

Šaltiniai

Kaip kovoti su melagienomis populiariose socialinių medijų platformose. Spustelėkite, kad įeitumėte.

1. „Facebook“ gairės dėl melagių/ Facebook fake news guidelines:
 - [How do I mark a Facebook post as false news?](#)
 - [Facebook community standard on False news](#)
2. „Instagram“ gairės dėl melagių/ Instagram fake news guidelines:
 - [How to flag false information on Instagram](#)
 - [Reducing the Spread of False Information on Instagram](#)
3. „Snapchat“ gairės dėl melagių/ Snapchat fake news guidelines:
 - [How to report safety concerns on Snapchat](#)
 - [Snapchat community guidelines](#)
4. „YouTube“ gairės dėl melagių/ YouTube fake news guidelines:
 - [How to report inappropriate content on YouTube](#)
 - [Guidelines for fake news](#)
5. „Twitter“ gairės dėl melagių/ Twitter fake news guidelines:
 - [How to report violations on Twitter](#)
 - [Guidelines for misleading information](#)

Vadovas tėvams, kaip padėti vaikams įveikti nerimą keliančias melagienas koronaviruso pandemijos metu/ Parents guide to help kids tackle anxiety-inducing fake news during coronavirus pandemic: <https://www.internetmatters.org/hub/esafety-news/new-parent-guide-to-help-kids-tackle-anxiety-inducing-fake-news-during-coronavirus-pandemic/>.

[1] „National Literacy Trust“ melagių ir kritinio raštingumo ataskaita, JK, 2018/ *National Literacy Trust Fake News and Critical Literacy Report, UK 2018*:
<https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/fake-news-and-critical-literacy-final-report/>

Priedas: Kaip padėti vaikui atpažinti melagienas

Ar jūsų vaikui pavyksta suprasti/ nuspręsti, kas yra tiesa, o kas ne? Čia nagrinėjame, kaip padėti vaikams ugdyti skaitmeninį raštingumą ir atpažinti „melagienas“ šiuolaikiniame, interneto sujungtame, pasaulyje.

2019 m. pradžioje buvo pavišinta daugybė bauginančių istorijų apie „Momo iššūkį“ (*Momo Challenge*), kurio metu keistas veikėjas įsilauždavo į *WhatsApp* ir siūlydavo vaikams pavojingus iššūkius, vedančius į savęs žalojimą ir net savižudybę. Nacionaliniai ir pasauliniai naujienų šaltiniai pranešė apie šią istoriją, o įspėjimai apie iššūkį, dėl kurio greičiausiai žuvo 130 rusų vaikų, plačiai išplito. Tačiau po kelių dienų paaiškėjo, kad „Momo Challenge“ tebuvo apgaulė arba, kitaip sakant – melagiena.

Šiandieniniame pasaulyje vaikai tampa vis labiau „skaitmeniškai raštingais“, ugdydami gebėjimą gyventi, dirbti, mokytis, dalyvauti ir gerai jaustis skaitmeninėje visuomenėje.

Pagrindinė tokio būvio dalis yra gebėti atpažinti melagienas.

Tobulėjant technologijoms, didėja ir reikalavimai suprasti naujus būdus, kuriais gauname ir dalijamės informacija. Vaikai, augantys tiesioginės prieigos prie nevaldomo turinio kiekiu laikais, turi žinoti, kada ir kuo tikėti. Jie turi kvestionuoti viską.

Nacionalinio raštingumo fondo (*National Literacy Trust*) tyrimai rodo, kad pusė JK tėvų nerimauja dėl klaidinančios informacijos poveikio jų vaikų gyvenimui ir nemano, kad jų vaikai turi įgūdžių atskirti melagienas; be to, 40% apklausoje dalyvavusių tėvų prisipažino patys pakliūvantys į melagių pinkles.

Kodėl skaitmeninis raštingumas svarbu

Daugelis suaugusiųjų mano, kad vaikų gebėjimas valdyti mobiliuosius įrenginius reiškia, kad jie yra skaitmenine prasme raštingi, tačiau taip nėra.

Skaitmeninis raštingumas apima ne tik gebėjimą valdyti įrankius, bet ir įgūdžius įvertinti bei filtruoti informaciją, kurią jie randa internete, nesvarbu, ar tai būtų svetainės, naujienų portalai ar socialiniai tinklai.

Tai svarbus įgūdis, kurį vaikai turi įgyti besimokydami ir toliau vystyti savarankiškai, užtikrindami, kad jų tyrimai ir mokykliniai darbai būtų kuo tikslesni.

Svarbu ir tai, kad skaitmeninio raštingumo vaikams reikia ne tik klasėje.

Galimybė ir už mokyklos ribų kritiškai vertinti informaciją, kurią jie randa internete ar spaudoje, arba girdi iš „lūpų į lūpas“, gali turėti įtakos jų gerovei ir užtikrinti, kad jų netrikdytų bauginančios istorijos (pvz., Momo iššūkis), neklaidintų dalykai, kuriuos mato socialinėse medijose, ar patys netyčia neskleistų melagingos informacijos.

Idealiu atveju, skaitmeninio raštingumo pagrindai turi būti klojami jau sulaukus 5 metų. Jei tai daroma tinkamai, vaikai užauga galėdami įvertinti tai, ką randa.

Kodėl skaitmeninio raštingumo ugdymas gali būti sudėtingas?

Vaikai turi susidoroti su daugybe informacijos, kuri jiems yra ranka pasiekama. Tačiau didelė dalis šios informacijos yra prastos kokybės arba sunkiai jiems suprantama.

Dalis problemos yra ta, kad vaikai nuo mažų dienų mokomi tikėti tuo, ką sako suaugusieji.

Kai jie mokosi mokykloje, jiems dažnai liepiama ką nors ištyrinėti, tačiau dažnai nemokoma, kur ieškoti ir kaip tai daryti.

Paauglystėje socialinės medijos pradeda daryti įtaką, o draugai dažnai turi daug didesnę įtaką nei autoritetai, todėl nesunku suprasti, kaip klaidinanti informacija gali plisti ir tapti virusine.

Įvairios klaidinančios informacijos formos

Kai kurie klaidinančios informacijos šaltiniai, su kuriais gali susidurti jūsų vaikas:

- **Apgaulės**, pvz., Momo iššūkis, ar dažnos naujienos apie įžymybių mirtis, kai asmuo yra gyvas.
- **Vartotojų sukurtas „faktinis“ turinys**, pvz., Vikipedija – dažnai populiariausia interneto paieškose, todėl – daugelio vaikų informacijos šaltinis.
- **Naujienų leidiniai**, kurie yra politiškai šališki.
- **Tinklaraščiai ir vaizdo įrašų platformos**, pvz., „YouTube“, kur asmens nuomonė pateikiama kaip faktas.
- **Pasensu informacija**, pvz., kelių metų senumo naujienos.
- **Socialinės medijos**, kurioje žmonės dažnai dalijasi istorijomis, nepatikrindami, ar jos tikros.

Kaip padėti vaikui pastebėti melagienes

Net suaugusiesiems gali būti sunku pastebėti melagienes, tad kaip galime suteikti savo vaikams įgūdžių, kurių jiems reikia norint jas atpažinti?

1. Įvertinkite interneto svetainių kalbą ir struktūrą

Svetainės, kurios yra patogios naudoti ir kuriose naudojama aiški bei taisyklinga kalba, tikėtina bus tikslesnės ir labiau patikimos, nei tos, kuriose informaciją užgožia žargonas, tuščiažodžiavimas arba sunkiai skaitomi šriftai ir formatavimas.

2. Atkreipkite dėmesį į reklamą

Paaiškinkite savo vaikui, kaip reklama veikia šaltinio turinį. Išmokykite juos ieškoti skiriamųjų ženklų, kurie reiškia, kad reklamos užsakovas galėjo paveikti turinį, pvz., „reklaminius“, „remiamas“ arba „reklamuojamas“.

3. Skatinkite vaikus naudoti alternatyvius šaltinius

Svarbu, kad vaikai susidurtų ir naudotų įvairaus pobūdžio informaciją – skaitmeniniu formatu ir tradiciniais formatais. Tam gali pasitarnauti mokyklos, bibliotekos ir knygos. Naujienu šaltiniai, skirti konkrečiai vaikams, dažnai yra gera vieta ieškoti patikimos informacijos, pateiktos paprastai, pavyzdžiui, mokomieji žurnalai, tokie kaip „[National Geographic Kids](#)“.

Jungtinėje Karalystėje, projektas [NewsWise](#), inicijuotas [The Guardian Foundation](#), [National Literacy Trust](#) ir [PSHE Association](#) ir finansuojamas „Google“, siekia suteikti vaikams įgūdžių ir žinių, kurių jiems reikia norint bendrauti ir mėgautis naujienomis. Nemokamus „NewsWise“ išteklius sudaro [NewsWise Navigator](#), padedantis tėvams ir vaikams tyrinėti naujienas, dėl kurių jie nėra tikri.

4. Išmokykite vaikus kryžminės paieškos (cross-reference)

Jei apie istoriją ar faktą nuosekliai pranešama įvairiose svetainėse, publikacijose ar knygoje, labiau tikėtina, kad ji/ jis yra tikslus. Vyresni vaikai gali būti mokomi **palyginti kelis šaltinius**, kad sužinotų, ar informacija juose sutampa.

5. Skatinkite vaikus siekti faktų tikslumo

Pradinėse mokyklose dažnai per daug dėmesio skiriama pateikimui/ pristatymui ir vertinamas darbas bendrai, o ne turinys.

Jei padedate ruošti namų darbus, paskatinkite vaiką atkreipti dėmesį į informacijos, kuria jis dalijasi, kokybę, o ne tik į nuotraukas ir „PowerPoint“ triukus.

6. Mokykitės žaisdami

[Google Interland](#) (ispaniškai: [Interland](#)) yra įdomus žaidimas, mokantis tokių principų kaip „patikrink, ar tai tikra“ ir „pagalvok prieš dalindamasis“.

Interland yra interaktyvus žaidimas, skirtas vaikams nuo aštuonerių iki dvylikos metų. Žaisdami žaidėjai mokosi. Pavyzdžiui, dalyje „Reality River“ vaikai mokosi atpažinti internetinius sukčius (*online phishers*), o dalyje „Kind Kingdom“ mokiniai dorojasi su internetinėmis patyčiomis ir skleidžia pozityvumą.

7. Atkreipkite dėmesį į datas

Dažnai senos naujienų istorijos pasirodo iš naujo ir vėl išpopuliarėja viešoje erdvėje, todėl išmokykite vaiką žiūrėti į publikacijos datą. Tas pats pasakytina apie faktinį turinį, pvz., sveikatos patarimus ir bet ką, kam naudojama statistika: patikrinkite, kada ji buvo paskutinį kartą atnaujinta/ pakeista naujesne informacija.

8. Sužinokite daugiau apie autorių

Skatinkite vaiką ištirti, ar informacijos autorius atrodo patikimas. Tikėtina, kad savo srities profesionalas bus patikimesnis už mėgstamą *youtuber'į!*

9. Naudokite patikimus šaltinius

Informacija Vikipedijoje, „YouTube“ ir „Instagram“ – daugelio vaikų pirmo pasirinkimo svetainėse – dažnai yra klaidinanti.

10. Išmokykite vaiką atskirti antraštinį masalą (*clickbait*)

Visi esame linkę susivilioti sensacingomis antraštėmis, tačiau daugeliu atveju antraštinis masalas naudojamas, kad pritrauktų žmones nebūtinai ten, kur atrodo iš pirmo žvilgsnio. Paaiškinkite savo vaikui, kad svarbu nevertinti antraštės ar socialinio tinklo istorijos tik pagal viliojantį vaizdą, reikia perskaityti visą istoriją prieš nusprendžiant, ar ji tikra, netikra, o gal perdėta.

11. Kalbėkite apie tai

Neabejotinai, geriausias būdas padėti vaikui įgyti skaitmeninį raštingumą – kalbėti apie tai, ką vaikas veikia ir mato internete. Aptarkite temą, kartu ieškokite atsakymų į vaikams kylančius klausimus, paprašykite jų ką nors paaiškinti, kad patikrintumėte jų supratimą, ir padėkite įvertinti to, ką jie skaito, patikimumą.

12. Mokykite vaikus dalintis atsakingai

Melagienos įgauna pagreitį, kai plačiai pasklinda, dažniausiai, socialinėse medijose. Išmokykite vaiką nuodugniai perskaityti istorijas ar įrašus ir pasverti jų patikimumą, prieš spustelint „dalintis“, ir priminkite, kad vien todėl, jog jo draugas ar mėgstamas *bloger'is* kuo nors pasidalino, tai nebūtinai yra tiesa.

13. Per daug beprotiška, kad būtų tiesa?

Galiausiai, išmokykite vaiką pasitikėti savo instinktais. Gal kažkas skamba visiškai juokingai? Tai gali būti pokštas ar satyra, pavaizduota kaip patikima informacija. Gal kažkas skamba per gerai, kad būtų tiesa? Tikriausiai taip ir yra!

KRITINIS MĄSTYMAS!!!